

HARRASTELIJAIN-AITTA (1934–1989)

LENNOKKITUOTANNON JA ILMAILUHISTORIAN
KATALOGI

Ainoa lennokkien erikoisliike Suomessa — Täydellinen luettelo alkuperäislähteistä tallennetuista lennokeista

1. Johdanto: ”Lennokkiväen päämaja” Viiskulmassa

Helsingin Viiskulmassa osoitteessa Laivurinrinne 1 (sekä varhaisina vuosinaan Fredrikinkatu 39:ssä ja Tarkk'ampujankatu 20 A:ssa) toiminut **Harrastelijain Aitta (1934–1989)** oli yli puolen vuosisadan ajan kotimaisen lennoki- ja ilmailuharrastuksen keskeinen tukikohta. Liikkeen perustaja Gunnar Alopaeus toi lennokit myymälän keihäänkärjeksi jo 1930-luvun puolivälissä korostaen lehti-ilmoituksissaan: *”Kannattakaa nuorison lentoharrastusta, sekä maamme ainoata erikoisliikettä, huonelennokkien alalla”*. Toiminta kytkeytyi tiiviisti nuorison ilmailukasvatukseen ja yhteistyöhön Suomen Nuorison Ilmailuliiton (SNIL) kanssa. Virallisia kilpailusääntöjä ja ilmoittautumisia välitettiin suoraan liikkeestä.

Aitan lennokkitoiminta jakautui kahteen kokonaisuuteen: 1) Oma tuotanto ja verstastoiminta, joka valmisti rakennussarjoja, liimoja ja piirustuksia toiminimellä Lennokkiteollisuus, sekä nimikkeillä Harrastelijain oma liike ja Oma lennokkiverstas; 2) Edustukset ja jälleenmyynti, mukaan lukien kotimaisen Suomen Lennokki Oy:n sarjat sekä kansainväliset polttomoottorit ja tarvikkeet.

2. 1930-luku: Ilmailukasvatus ja Oma Lennokkiverstas

Ensimmäinen kukoistuskausi käynnistyi omalla lennokkiverstaalla, jossa suunniteltiin Aitan omat alkuperäissarjat. Näistä tunnetuin oli Haukka, josta tuli koko liikkeen symboli. Alla olevat taulukot sisältävät kaikki 1930-luvulta peräisin olevat oman verstaan mallit sekä suosittu puolivalmiit esikuvamallit.

Aitan Oma Alkuperäistuotanto (1930-luku)

Lennokkimalli	Tyyppi ja Erityisominaisuudet	Hinta / Saatavuus (mk)
Haukka	Aitan tunnetuin oma alkeislennokki. Lentomatka 100–150 m.	Sarja: 10 mk Osat: 11–14 mk Koottu: 15–16 mk
Iso-Haukka	Suurempi ulkolennokkimalli ulkolennätykseen.	Rakennussarja: 15 mk
Viima	Suorituskykyinen runkolennokki. Lentomatka 200–250 m.	Sarja: 22 mk Valmiiksi koottuna: 40 mk
Viri	Varhainen runkolennokki, saatavana rakennusosina.	Osat piirustuksineen: 30 mk
Gordon Light	Amerikkalaisen kilpailuvoittajan mallin mukaan.	Sarja: 45 mk
Ampiainen	Taitolentoon tarkoitettu pienoislennokki.	Sarja: 16 mk Piirustus ja tarpeet: 12 mk
Kiho	Hyvin lentäväksi kehitetty runkomalli.	Piirustus ja tarpeet: 15 mk
Alkeisliitokone	Yksinkertainen alkeisliidokki (1930-luku).	Sarja: 14 mk
Ikaros	Pieni valmisliidokki aloittelijoille.	Hinta: 10 mk
Albatross	Liidokin rakennussarja.	Sarja: 15 mk
Teho (varhainen)	Vapaasti lentävä kilpailulennokki.	Sarja: 16 mk

Puolivalmiit Esikuvamallit — Kumimoottorikoneet (1930-luku)

Esikuvamalli	Tyyppi ja Kuvaus	Sarjan hinta (mk)
Klemm-35	Saksalainen esikuvalennokin rakennussarja.	12 mk
Avion Caudron	Ranskalainen ennätyskone. Kaksi kokoversiota.	Suuri malli: 28 mk Pieni malli: 14 mk
Stinson Reliant	Balsarunkoinen esikuvarakennussarja.	14 mk
Monocoupe 110	50 cm kärkivälin tarkka mallikone.	14 mk tai 28 mk
Curtiss Export Falcon	Painetut balsalevyt, japaninsilkki ja valmis balsapotkuri.	14 mk
Curtiss Swift	Vintage-luokan esikuvasarja tarvikkeineen.	14 mk
Lockheed Vega	Klassinen matkustajakoneen balsamalli.	14 mk
Douglas Observation	Esikuvamalli painetuin osin.	14 mk
P.Z.L. 11	Puolalaisen hävittäjäkoneen tarkka pienoismalli.	14 mk

3. 1940-luku: Sota-aika, Liidokkibuumi ja R/W/U-sarjat

Sota-aika ja sen jälkeiset vuodet toivat valtavan nousun liidokkiharrastukseen. Materiaalipulasta huolimatta Aitta onnistui luomaan järjestelmälliset mallisarjat (kuten R-, W- ja U-sarjat). Tämän aikakauden kiintotähti oli legendaarinen Hektor-kilpaliidokki, jonka oli suunnitellut A. Nordman ja tarkastanut S. Salenius. Hektor saavutti suoranaisten tarunhoitoisen maineen voittamalla Helsingin syyskisat vuonna 1945 — lennokka saavutti niin hyvän termiikkinousun, että se lensi yli 5 minuuttia ja katosi kokonaan näkyvistä pilviin.

Liidokit ja Vapaastilentävät lennokit (1940-luku)

Malli ja Sarjanumero	Mitat ja Tekniset tiedot	Hinnasto ja Kokoonpanot (mk)
Hektor (Sarja R18)	A-/S1-luokan kilpaliidokki. Kärkiväli 996 mm, pituus 630 mm, siipipinta-ala 11,25 dm².	Sarja painetuin osin: 75 mk
Teho (Sarja R3)	Yksinkertainen, kokonaan balsarakenteinen liidokki.	Sarja: 75 mk
Alkeisliitokone (Sarja R1)	Koulutusliidokin pienoismalli balsasta.	Sarja: 45 mk
Halkara (Sarja W 200)	Amerikkalaisen purjekoneen muunnos. Jänneväli 108 cm, pituus 45 cm.	Sarja: 100 mk
Lokki (Sarja W 201)	A-luokan kilpaliidokki. Jänneväli 72 cm, pituus 62 cm.	Sarja: 80 mk
Tiira (Sarja W 202)	Nopeasti rakennettava (3 h). Jänneväli 59 cm, pituus 44 cm.	Sarja: 40 mk
Haka-liidokki (Sarja IR22)	Klassinen liitokone pitkiin lentoihin.	Sarja: 90 mk Piirustus: 10 mk
Pikku-Haka (N:o 1230)	Kuminauhaliitoksilla koottava pahvi- ja kovapuurunko.	Sarja: 18 mk
Kikka (Sarja 1232)	Koulutusliidokki aloittelijoille.	Sarja: 12 mk Puolivalmiste (N:o 1233): 18 mk
Mäkärä (Huonelennokki)	Erittäin kevyt sisälennokki kilpailukäyttöön balsaosista.	Sarja (USMA): 60 mk Valmis (UVMÄ): 250 mk
Esa (Sarja IR19)	Skaalattava alkeisliidokki useassa eri valmiusasteessa.	Sarja: 50 mk Puolivalmis: 60 mk Valmis: 175 mk Piirustus: 10 mk
Ura-1 (Alkeisliidokki)	Ura-sarjan aloitustason koulutusmalli.	Sarja: sisältyy sarjaan
Ura-2 (Liidokki)	Ura-sarjan toisen vaiheen vapaastilentävä liidokki.	Sarja: sisältyy sarjaan
Ura-3 (Kiva-liidokki)	Ura-sarjan kuuluisa 'Kiva'-malli.	Sarja: sisältyy sarjaan
Ura-4 (A-2)	A-2 luokan virallinen kilpaliidokki.	Sarja: sisältyy sarjaan
Ura-5 (A-3)	A-3 luokan teholiidokki edistyneille.	Sarja: sisältyy sarjaan

Huomautus: Ura-sarjan lisäksi Aitan valikoimaan kuuluivat muut nimetyt liidokit, kuten Tipu, Viriö, Baby, Jeep, Pinocchio ja Pikku-Kalle.

4. Rimarakenteiset Esikuvamallit ja Kovapuomallit

Asiakkailla oli tarjolla poikkeuksellisen laaja valikoima sota- ja siviilikoneiden mittakaavamalleja. Näissä käytettiin joko rimarakennetta (katettu japaninsilkillä) tai ne veistettiin suoraan kovapuupaloista (yleensä mittakaavassa 1:50 ja 1:100).

Rimarakenteiset Esikuvamallit (1940-luku)

Malli ja Sarjanumero	Rakenne ja Mitat	Hinta (mk)
Curtiss Swift (R5)	Runkorakenne, jänneväli 30 cm.	45 mk
Italian Vale (R17)	Esikuvallinen taitolentomalli.	45 mk
Bristol Fighter (R6)	Historiallinen kaksitasoinen hävittäjä.	45 mk
Lockheed Vega (R10)	Yksitasoinen esikuvamalli, jänneväli 38 cm.	45 mk
Fokker D-7 (R4)	Kuuluisa saksalainen ensimmäisen maailmansodan kone.	45 mk
Mister Mulligan (R11)	Ben Howardin legendaarinen urheilukone.	45 mk
Vultee (R15)	Esikuvamalli mänty/balsarimasta.	45 mk
Northrop (R16)	Yksityiskohtainen urheilukoneen esikuva.	45 mk
Fokker Triplane	Kolmitasohävittäjä (Punainen Paroni).	Sarja R30: 45 mk Lentävä balsaversio R31: 95 mk
Lentävä Hai	Tyynen ilman termiikkipurjehtija vapaaseen lentoon.	Sarja R8: 65 mk Balsaversio R9: 125 mk
VL Myrsky (W 162)	Suomalainen hävittäjäkone mittakaavassa 1:25. Rimarakenteinen vapaastilentävä moottorilennokki.	Sarja: 160 mk (vanerikaaret, mäntyrimat)

Kovapuumallit (Mittakaava 1:50)

Malli ja Sarjanumero	Maa ja Kuvaus	Hinta (mk)
BHT-1 "Beauty" (W 184)	Ruotsalainen huippumuotoiltu urheilukone.	30 mk
Harlow (W 185)	Amerikkalainen yleisilmailukoneen malli.	45 mk
VL Myrsky (W 186)	Kotimaisen hävittäjän tarkka kovapuumalli.	65 mk

1:100-Mittakaavan Kovapuumallit (Hinta 25 mk / kpl)

Malli & Sarjanumero	Konetyypin Historia	Malli & Sarjanumero	Konetyypin Historia
Supermarine Spitfire XIV (W 170)	Brittiläinen hävittäjä	Macchi C-202 (W 171)	Italialainen hävittäjä
Brewster F2A-1 (W 172)	Suomen ilmavoimien legenda	VL Pyry-2 (W 173)	Suomalainen harjoituskone
LaGG-5 (W 174)	Neuvostoliittolainen hävittäjä	Hawker Typhoon IBH (W 175)	Brittiläinen rynnäkkökone
Messerschmitt Bf 109 (W 176)	Saksalainen päähävittäjä	I-16 bis (W 177)	Rata-hävittäjän kehitysversio
Curtiss P-40 Tomahawk (W 178)	Yhdysvaltalainen hävittäjä	Morane-Saulnier (W 179)	Ranskalainen hävittäjätyyppi
North American P-51 (W 180)	Mustang-hävittäjämalli	VL Myrsky (W 181)	Suomalainen hävittäjämalli
Lockheed P-80 (W 182)	Varhainen suihkuhävittäjä	Boeing B-17G (W 183)	Lentävä linnoitus -pommikone

Kartonkimallit ja Piirustustuotanto

Lennokkien lisäksi Aitta myi edullisia kartonkikoneita (hintaa 40 mk), joihin kuuluivat Hawker Hurricane, Polikarpov I-16 ja Fairey Battle. Liikkeellä oli myös poikkeuksellisen mittava piirustuskokoelma: yli 200 konetyypin yksityiskohtaiset rakennuspiirustukset (mukaan lukien kotimaiset VL Myrsky, VL Pyry, VL Tuisku ja PIK-5a, sekä kuuluisat sotalentokoneet Bf 109, Me 110, Me 262, He 111, Ju 87, Ju 88, Fw 190, Spitfire, Mosquito, Lancaster, II-2 ja Jak-3).

5. Materiaalit, Työkalut ja ”HAKA-lennokkiliima”

Aitta oli kuuluisa siitä, että sieltä sai kaiken tarvittavan alusta loppuun saakka. Balsapuu, erityiset lennokokikumit, potkurit ja kemiat olivat liikkeen ominta alaa.

Materiaali / Tarvike

Materiaali / Tarvike	Mitat ja Erittely	Hinnasto (mk)
Balsalevyt (460×75 mm)	Vahvuudet: 1 mm, 2 mm, 2,5–3 mm, 5 mm, 10 mm	50 mk / 55 mk / 60 mk / 70 mk / 130 mk
Balsapölkkyt (Potkuripuut)	Erikosisaihiot: 180×20×23 mm, 200×20×25 mm (malleihin Hyttynen ja KV-2), 220×20×32 mm, 300×32×32 mm (lennokkiin Tikka)	60 mk 65 mk 70 mk 150 mk
Lennokkikumit (metrittään)	Valkoinen 0.5×0.5 mm, Neliskulmainen 1×1 mm, Litteä 1×3 mm, Litteä 1×4 mm, Pyöreä 1.0 mm ja 1.5 mm	5 mk/m 5 mk/m 20 mk/m 25 mk/m 10 mk/m 15 mk/m
Duplikaattorit	2- ja 3-säikeiset voimansiirron hammasvaihdelaitteet potkureille	25–110 mk
Potkurit & Nokat	Sorvatut mäntynokat (Esa, Haka, Baby, Kiva) & käsinveistetyt potkurit 10–30 cm	Vaihtelee koon mukaan
HAKA-lennokkiliima	Aitan oma erittäin nopeasti kuivuva ja vedenpitävä liima peltituubeissa.	Koot: N:o 2, N:o 3 ja N:o 4
Kiristyslaka / Nitro	Nitroselluloosalakat lennokin katon kiristämiseen ja suojaamiseen. 10 eri sävyä.	Väritön, harmaa, tiilenpunainen, tummanpunainen, oranssi, vihreä, keltainen, sininen, musta, valkoinen
Lehtisahat & Työkalut	Valmet-lehtisahan kaaret (syvyys 30 cm), Hienomekaanikon malli 1740 (syvyys 9 cm), Mallinrakentajan veitset (partakoneenterällä)	Valmet: 280 mk Mekaanikko: 255 mk Veitsen varsi: 40 mk

6. Moottorointi, Radio-ohjaus ja ”Leksa” Sorosen Aikakausi

1950-luvulta alkaen lennokkien maailma koki teknologisen murroksen. Kuvaan tulivat diesel- ja hehkutulppamoottorit (tuotemerkit kuten Webra, Taifun ja Cox). Vuonna 1958 Gunnar Alopaeus esitteli Harrastelijain Uutis-Aitassa varhaisia lennokkien radio-ohjauslaitteita. Myynnissä oli myös oma HAKA-kokeilumoottori (3-napaisen sähkömoottorin rakennussarja, hinta 300 mk sarjana tai 400 mk valmiiksi koottuna), jota suositeltiin lennokkien ja laivojen voimanlähteeksi.

Gunnar Alopaeuksen kuoltua tammikuussa 1973 liikettä jatkoi hetken hänen poikansa Harry Alopaeus, kunnes helmikuussa 1975 omistajaksi astui vapaastilentävien liidokkien moninkertainen Suomen mestari Leo ”Leksa” Soronen. Leksan aikana Aitta sai virallisesti lisänimen ”Lennokkiväen päämaja”. Leksa oli paitsi kauppias myös kemian ja hienomekaniikan asiantuntija: hän sekoitti itse lennokkiliimat ja erikoiskemikaalit (kuten muovien MEK-pohjaiset liuottimet) sekä rakensi hienomekaanisia aikakelloja ja liidokkien purkulaitteita. Leksan legendaarinen vihreä Toyota Hiace -huoltoauto toimi lennokokilpailuissa ympäri maata liikkuvana varaosapisteenä aina liikkeen sulkemiseen saakka vuonna 1989.

7. Strateginen Vertailu: Oma Tuotanto vs Jälleenmyyntiedustukset

Tuoteryhmä	Harrastelijain Aitan Oma Tuotanto	Edustukset ja Jälleenmyynti
Alkeis- ja Kilpaliidokit	Haukka, Iso-Haukka, Viima, Viri, Gordon Light, Hektor, Teho, Halkara, Lokki, Tiira, Esa, Haka-liidokki, Pikku-Haka, Kikka, Mäkärä, Ura-sarja (1–5), Tipu, Viriö, Baby	Suomen Lennokki Oy (mm. Kiuru, Tikka, PIK-5-sarjat). SNIL-kilpasäännöt ja -materiaalit.
Pienoismallilennokit	Rimarakenteiset: Avion Caudron, Stinson Reliant, Monocoupe 110, Curtiss Swift, Klemm-35, Fokker D-7, Fokker Triplane, Lentävä Hai, VL Myrsky (1:25). Kovapuumallit: 1:50-sarja (Beauty, Harlow, Myrsky) & 1:100-sarja (14 mallia). Kartonkimallit.	Tikkakoski, Keil Kraft, myöhemmin Airfix, Revell, Frog, Heller.
Materiaalit, Kemikaalit & Työkalut	Balsalevyt, potkuripuut, sahatut rimat, mallinrakentajan veitset, HAKA-liima, 10 sävyn nitroselluloosat, MEK-liuottimet.	Valmet-lehtisahat, ulkomaiset työkalut, Suomen Lennokki -liimat, kansainväliset pienoismallimaalit.
Voimanlähteet & Laitteet	Duplikaattorit (2- ja 3-säikeiset), viritetyt kuminiput, HAKA-sähökokeilumoottorit.	Webra-, Taifun- ja Cox-polttimoottorit, radio-ohjauslaitteet (1958 alkaen).